

**Б. Н. ЕЛЬЦИН атындагы
КЫРГЫЗ-ОРУС СЛАВЯН УНИВЕРСИТЕТИ**

Д. 10. 11.026 Диссертациялык кенеш

Кол жазма укугунда
УДК: 811.512.161. (575.2) (043.3)

Асылбекова Айида Турусбековна

**А. Осмоновдун поэзиясынын англис тилиндеги котормосуна
лингвопоэтикалык анализ
(У. Мейдин котормолорунун негизинде)**

**10.02.20-тектештирме-тарыхый,
типологиялык жана салыштырма тил илими**

**Филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын
изденип алуу үчүн жазылган диссертациянын**

АВТОРЕФЕРАТЫ

Бишкек- 2011

Диссертациялык иш К. Карасаев атындагы Бишкек гуманитардык университетинин англис тили кафедрасында аткарылды.

Илимий жетекчи: филология илимдеринин доктору, доцент

Караева Зина Караевна

Расмий оппоненттер: филология илимдеринин доктору, профессор

Усубалиев Бейшебай Шенкеевич

филология илимдеринин кандидаты,

Нарматова Бактыгуль Балтабаевна

Жетектөөчү мекеме: Н. Исанов атындагы Кыргыз Мамлекеттик курулуш,
транспорт жана архитектура университетинин кыргыз
тили жана чет тилдер кафедралары.

Дареги: Бишкек ш., Малдыбаев көчөсү 34

Диссертациялык иш 2011-жылдын, 14-октябрында саат 10.00. до Б.Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Орус Славян университетинин филология илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн диссертацияларды коргоо боюнча Д.10.11.026 диссертациялык кеңештин жыйынында корголот.
Дареги: 720071, Бишкек шаары, Чуй проспектиси 44.

Диссертациялык иш менен Б.Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Орус Славян университетинин илимий китепканаларынан таанышууга болот. Дареги: 720071, Бишкек шаары, Киев көчөсү 44.

Автореферат 2011-ж. «_____» _____ таркатылды.

Диссертациялык кеңештин

окумуштуу катчысы,

филол.и.к., доцент

Абдыкаимова О.С.

Иштин жалпы мүнөздөмөсү

Изилдөөнүн актуалдуулугу . А. Осмоновдун чыгармалары буга чейин, негизинен, адабият таануучулук жана лингвистикалык өңүттө гана иликтелген. Биздин ишибизде акындын чыгармаларынын котормолоруна семиотикалык, лингвопоэтикалык анализ жүргүзүүнүн негизинде лингвистикалык жана экстралингвистикалык релеванттуулуктар ошондой эле, поэтикалык которуунун ыкмаларын системага салуу маселелери алгачкы жолу атайын иликтөөгө алынгандыгы болуп саналат. Демек, диссертациялык ишибиздин актуалдуулугу жогоркудай жагдай-шарттар менен түшүндүрүлөт.

Диссертациянын темасынын ири илимий программалар, илимий мекемелер тарабынан жүргүзүлгөн негизги илимий-изилдөө иштери менен байланышы. Диссертация изденүүчү тарабынан жекече изилдөөнүн негизинде аткарылган.

Изилдөөнүн максаты. Түп нускадагы көркөм сөз каражаттарын которууда лингвистикалык, экстралингвистикалык релевантуулуктун адекваттуу котормого жетүүгө тийгизген таасирлерин, котормонун функционалдык-стилистикалык жана семиотикалык өңүттөрүн аныктоо; которуунун жолдорун, ык-амалдарын белгилеп көрсөтүү; тектеш эмес эки тилдин ыр түзүлүштөрүндөгү жалпылык менен айырмачылыктарын, поэтикалык маанинин өзгөчөлүгүн чыгарманын жалпы идеялык мазмуну менен тыгыз байланышта териштирип ачып берүү. Бул максатка жетүү үчүн төмөндөгүдөй милдеттер коюлат:

-түп нускада колдонулган көркөм сөз каражаттарын которуу үчүн колдонулган негизги ыкмаларды көрсөтүү;

-котормодо адекваттуулукка жетүү максатында иштетилген экстралингвистикалык релевантуулуктарын, семиотикалык каражаттардын ролун белгилөө;

-көркөм чыгарманын негизги идеясын көрсөткөн тилдик каражаттарды табуу жана аларды которуу ыкмаларын изилдөө;

-түп нуска менен котормодо колдонулган тилдик каражаттардын структуралык жана семантикалык өзгөчөлүктөрүн жана алардын коомдогу аткарган тилдик функцияларын көрсөтүү;

-көркөм чыгармага (котормого) багытталган филологиялык жана лингвопоэтикалык анализдин маңызын ачып көрсөтүү;

-котормонун адекваттуулугун сактоодо тилдин коомдук функцияларын (маалымат берүү, сүйлөшүү, эстетикалык таасир этүү) изилдеп, алардын түп нуска менен дал келүүсүн изилдөө.

Илимий иштин теориялык мааниси. Диссертациялык иш котормо таануу жана семиотика теориясына белгилүү бир деңгээлде үлүш кошуу менен, келечекте бул тармактар боюнча иликтөөлөргө илимий-теориялык негиз боло алат. Ошондой эле акын А.Осмоновдун чыгармаларын ар тараптуу жана терең талдоого алууга теориялык таяныч болуп, акындын стилдик өзгөчөлүгүн, жаратмандык дарамет-күчүн ачып берүү менен бирге

улуттук поэтикалык ой, анын өбөлгө - негиздери, жаралыш механизми, аны бөлөк тилге көркөм жеткирүүнүн ык-амалдары өндүү жалпы котормонун теориялык маселелеринин терең чечилишине чоң көмөк көрсөтөрү бышык.

Илимий иштин практикалык мааниси. Изилдөөнүн семиотикалык материалдарын салыштырып окутууда, лингвопоэтикалык анализ жасоонун практикалык маселелерин чечүүдө, салыштырма типологиянын семинардык жана практикалык сабактарын өтүүдө жана поэзияны которуунун практикалык маселелерин үйрөтүүдө диссертациянын материалдары илимий практикалык мааниге ээ. Жогорку, орто окуу жайларында стилистика, семиотика, лингвопоэтика көркөм чыгарманын тили жана котормо илими боюнча практикалык семинарларды өткөрүүдө, ошондой эле аталган предметтер боюнча окуу китептери менен окуу куралдарын түзүүдө диссертациянын материалдарын кеңири пайдаланса болот. Акырында диссертациялык ишибиз поэтикалык жана котормо сөздүктөрдү түзүүдө, котормочулардын чыгармачылык ишмердүүлүгүнө да өз пайдасын тийгизери бышык.

Ишти коргоого сунуш кылынган жоболор:

- Семиотикалык каражаттарды камтуу–лингвопоэтикалык анализ жасоонун негизги бөлүгү катары каралышы шарт;

- Тектеш эмес тилге которулган көркөм чыгармага лингвопоэтикалык илик жүргүзүүдө лингвостилистикалык каражаттар өзгөчө кызмат аткарат;

- Которулган көркөм поэзияны котормо категориясынын негизинде изилдөө чыгармага ар тараптуу илик жүргүзүүгө чоң көмөк көрсөтүп, тектеш эмес тилдердеги дүйнөнү кабыл алуу өзгөчөлүктөрүн белгилеп, чыгарманын негизги идеясын ачып берүүгө шарт түзөт;

- Котормо категориясынын негизги компоненттери деп эсептелген экстралингвистикалык жана семиотикалык алкактарды изилдөө чыгармадагы поэтикалык ойду терең ачып берет жана автордун стилдик өзгөчөлүгүн даана, аныктап көрсөтөт;

- Көркөм чыгарманы котормо категориялар аркылуу изилдегенде андагы варианттык, инварианттык улуттук өзгөчөлүктөрүн табууга, семиотикалык жана лингвистикалык универсалийлердин окшоштугу менен айырмачылыктарын ачып берүү көңүл чордонунда турууга тийиш.

Изилдөө материалдарынын апробациясы К. Карасаев атындагы БГУ да өткөрүлгөн семинарлардагы илимий баяндамаларда, отчеттордо, эл аралык илимий-теориялык жана республикалык илимий-практикалык конференциялардагы баяндамаларда иш жүзүнө ашты; анын негизги жоболору жана корутундулары Ж. Баласагын атындагы КУУнун, Аль-Фараби атындагы КазУУнун, К. Тыныстанов атындагы БМУ жана К. Карасаев атындагы БГУнун, КТМУнун илимий-практикалык илимий журналдарында жарык көргөн.

Изилдөөчүнүн жеке салымы. А. Осмоновдун поэтикалык чыгармаларына, алардын англисче котормолоруна лингвопоэтикалык илик жүргүзүп, түп нуска менен котормонун бир бирине дал келген жана келбей

калган жерлеринин аныктап, көркөм туюнтуу боюнча кыргыз жана англис тилдериндеги жалпылыктарды жана бөтөнчөлүктөрдү белгилеп көрсөтүшүндө.

Диссертациялык иш киришүүдөн, 2 бөлүмдөн, корутундудан жана библиографиялык бөлүмдөн турат.

Илимий иштин мазмуну.

Киришүүдө азыркы учурда көркөм чыгармаларды тектеш эмес тилдерге которуунун маселелери белгиленип, изилденип жаткан илимий иштин темасынын актуалдуулугу, иштин объектиси менен предмети, максаты менен милдеттери, изилдөөнүн ык-амалдары, илимий жаңылыгы, теориялык жана практикалык мааниси, коргоого сунушталган жоболор, иштин апробацияланышы тууралуу маалыматтар берилди.

Диссертациялык иштин биринчи бөлүмү **“Илимий адабияттарга сереп: А.Осмоновдун поэзиясынын англис тилиндеги котормосундагы семиотикалык маселелердин чечилиши”** деп аталат. Анда котормо теориясынын маселелерине мүнөздөмө берилип, тектеш эмес тилдерде семиотикалык белгилерди которуу өзгөчө кыйынчылыктарды алып келишинин себеби ар бир маданияттын өзүнө тиешелүү образдары, аларды пайдалануу мыйзам-ченемдүүлүктөрү менен байланыша тургандыгы белгиленет. А. Осмоновдун ырларынын түзүлүшү, андагы лингвостилистикалык каражаттардын белги катары аткарган функциясы, фоностилистикалык каражаттардан баштап тексттик деңгээлге чейинки англис тилине которулган семиотикалык бирдиктердин адекваттуулугу изилденет.

Түп нускага жана анын котормосуна семиотикалык, лингвостилистикалык, лингвопоэтикалык анализ жүргүзүүдө, котормонун экстралингвистикалык жана функционалдык стилистикалык факторлорун аныктоодо теориялык булак катары И.В. Арнольд, О.С. Ахманова, В.С. Виноградов, И.Р. Гальперин, В.Я. Задорнова, М.Э. Конурбаев, А.А. Липгарт, М. Лозинский, А.В. Козлов, Р.К. Миньяр-Белоручев, Ч. Моррис, Ч. Пирс, А.Д.Швейцер сыяктуу окумуштуулардын изилдөөлөрү колдонулду. Лингвопоэтикалык талдоо багытында негизги булак катары М. Э.Конурбаев, В.Я. Задорнова жана А.А. Липгарттардын эмгектерине таяндык. Ал эми кыргыз илимпоздорунан кыргыз ырларын которуудагы лингвистикалык жана экстралингвистикалык, семиотикалык жана лингвопоэтикалык өзгөчөлүктөрү жана котормочулуктун теориялык-методологиялык маселелери боюнча З.Караева жана К. Калиева ж.б. эмгектери пайдаланылды.

А.Осмоновдун чыгармаларынын лингвосемиотикалык өзгөчөлүктөрү жана алардын котормодо берилиши. Семиотикалык белгилер конкреттүү образдар менен берилет, мисалы, окшоштуктун образдары ар түрдүү тилде ар башка болот. Мисалы, англис жана америка

маданиятында- «бурчактай окшош», кыргыз маданиятында – «козудай, коёндой», «эгиздей окшош», «оозунан түшө калгандай», «сыйрып чаптап койгондой», немистерде – «эки жумурткадай окшош», орус маданиятында- «похожие как две капли воды» сыяктуу образдар бар, ошондуктан котормодо ар бир элдин дөйөнү кабыл алуу өзгөчөлүгүн эске алуу – маанилүү шарттардын бири. Ф. Де Соссюрдун аныктамасы боюнча семиотикалык белгилер төмөндөгүдөй мыйзам-ченемдүүлүктөргө баш ийип турат: а) дисембодимент (disembodiment) – семиотикалык белги предметтик логикалык маанисинен сырткары кошумча мааниге ээ болуусу шарт. Акындын ырларындагы «бермет», «барчын», «жылдыз мончок», «кулун жаштуу», «аткан ок», «жанган ок» деген сөздөр өздөрүнүн предметтик-логикалык маанисинен сырткары “жаштык” деген маанини да туюндурат; б) арбитрардуулук (arbitrariness) – ошол белгилерди жана алардын маанилерин коомдун адамдары өздөрү ойлоп чыгарышат. Белги ошол гана маданиятка кирген адамдар үчүн мааниге ээ. Маселен, жогоруда айтылган “барчын” деген образдын коннотативдик деңгээлде “жаштык” деген мааниде колдонуу кыргыз акынына гана таандык. в) сингулардуулук (singularity) – коомдогу ар түрдүү белгилер бир гана учурга же кырдаалга мүнөздүү, башка кырдаалда анын мааниси өзгөрүп кетет. Акындын ырында пайдаланылган «бермет», «барчын» деген сөздөр А.Осмоновдун ырларында гана “жаштыктын” образы, башка кырдаалда “бермет”- асыл таш, “барчын”- куш деген маанини түшүндүрөт. Ошондуктан бул тилдик каражаттар лингвосемиотикалык белги катары эсептелинет.

Кыргыз жана англис маданиятынын өзгөчөлүктөрүн эске алып, А. Осмоновдун элестүү, жандуу жана эсте каларлык образдары, көркөм туюндурмалары котормодо кандай чагылдырылып берилгенине көз чаптыралы. Алыкул Ш. Руставелиге арнап атайы ыр жазып, анда аттын образын достуктун символу катары гана карабастан, өзү тартуулаган баа жеткис белеги экенин да айтат. Акын «аз гана белек» деп айтуу менен өзүнүн жөнөкөйлүгүн көрсөтүп, азыраак болсо дагы элге ак ниеттен кызмат кылууга жаштарды, окурмандарды чакырат. Кыргыз аты акындын Ш. Руставелиге тартуулаган белеги, достуктун символу жана эң сонун которулган чыгарма катары бааланат:

*Шота аба, чын достуктун эң кымбаты,
Эр үчүн, керек жерде ак кызматы
Жөнөй бер дагы сонун жерге алпарат,
Алдагы мен берген ат –кыргыз аты.
Жок күтпөйм, алдын алып айтпа рахмат,
Көр, өзүң өлчө таразалап,
Арманым ошол сүйүү бул күнгө да, ё
Кайрадан жаралсачы атаганат! !»[170, 104- б]*

Ырдын англис тилиндеги вариантын карап көрөлү:
*Shota, My brother, true sign of friendship for you,
In the moment of need-a service for one so brave,*

*Come to us, and ride our beautiful borders through,
The Kirghizian horse, which to you as a present I gave.
 No, don't thank me, it's early such words to say:
 Try him out first, and weigh his merits, you see.
 Dream of mine, that love which returns today,
 Let it be born again, along with me. [170, p. 20].*

1-сабактын ыр саптары достукту гана даңазалоого арналып тим болбостон, «мен берген ат –кыргыз аты» деп аттын кыргыз маданиятында чоң роль ойнорун белгилеп, акын өзүнүн котормосунун метафоралык маанисин аттын образы аркылуу берген. Эгерде англис же америка окурманы кыргыз элинин тарыхынан, маданиятынан анча-мынча кабардар болсо, анын маанисин дароо эле түшүнөт. Ал эми чыгармада грузин акынына болгон урматын аттын образы менен берип жатканын андан кийинки берилген саптар кабарлайт. Автордун лирикалык толгонуусун, эмоциялык чыңалуусун жана ички психологиялык уйгу туйгусун чагылдырууда «Кайрадан жаралсачы атаганат!» деген сабы өзгөчө мааниге ээ. Бул «атаганат» деген улуттук реалия катары саналуу менен, окурманга тийгизген эстетикалык таасири жогорулайт, акын оюн, ичиндеги арманын, бул дүйнөгө кайрадан келбесин гана эмес, жакшы чыгарма жараткан адамдардын жана анын каармандарынын кайталангыс экенин да билгизет. Ушул сапты, айрыкча «атаганат» деген сөздүн эмоционалдык жагын котормодо берүү өзгөчө кыйынчылыкты туудурат. Котормочу бул учурда да ушул кырдаалды көрсөтүүнүн жолун тапкан, бирок ошол «атаганат» деген сөзү мазмуну жагынан супсагыраак болуп калган. Англис тилиндеги даяр «Let it be» же «мейли, болсун» деген формуланы колдонгон. «Let it be born again, along with me» деген фраза «Кайрадан жаралсачы атаганат!» деген ойдун амаанисин толук бербейт. Ал эми «кыргыз аты» деген сөз айкашы «Kirghizian horse» деп баш тамга менен берилиши бир кыйла жемиштүү чыккан да, ал котормого өзгөчө бир боёк берип, ат кыргыз маданиятында жөнөкөй эле үй жаныбары гана эмес экендигин көрсөтүп турат. Бул дагы котормодогу маанилүү ыкмалардын бири болуп саналат.

А.Осмоновдун чыгармаларындагы тилдик көркөм каражаттар төмөндөгүдөй бөлүштүрүлүп териштирилди:

Фонетикалык деңгээлде: аллитерация, уйкаштык, ыргак, тууранды сөздөр
Морфологиялык деңгээл «-ба» жана анын алломорфдору; «-дай» жана анын алломорфдору .
Лексикалык деңгээлде: метафора, метонимия, эпитет, салыштыруу
Синтаксистик деңгээлде: анафора, эпифора, редубликация, риторикалык суроо, литота.
Текст (идеяны билдирген сөздөр)

Изилдөөнүн материалдары жана методдору: А.Осмоновдун поэзиясындагы көркөм каражаттардын фонологиялык жана

фонетикалык деңгээлде берилиши жана аларды англис тилине которуунун ыкмалары

Кыргыз поэзиясынын архитектурасы башка тилдердин архитектурасынан кыйла айырмаланып турарын акындын ыр саптары да ырастап турат. Айталы, кыргыз сөздөрүндө көбүнчө басым эң акыркы муунга түшөт, ошондой эле поэзиясынын метрикасы, же болбосо ыр саптарынын муундарынын саны 10-10-11-13 өлчөмүндө болот. Төмөнкү мисалды карап көрөлү:

Кош сүй/гө/нүм, кош/то/шоор/до жа/лын/ба, 11 А

Сен жак/шы э/лең мен сүй/ө э/лек ча/гың/да, 13 А

Ак сүй/үү/дөн кө/ңүл ка/луу көп э/кен, 11 В

О/муз жаш/тын у/лам ар/кы жа/гын/да. 11 А [170, 60-б)

Fa/re/well, be/lo/ved, and beg me naught on par/ting. 13 А

You were as love/ly, be/fore you fell for me. 11 В

With love sin/ce/re there's no more heart-to heart/ing 12 А

When one is o/ver thir/ty, as you can see. 11 В [170, p. 62)

Акындын өзүнүн стилине көбүнчө таандык болгондой, бул ырдын ар бир сабагы 4 саптан турат. Ырдын метрикалык түзүлүшү боюнч карасак 11 муундан турган ыр сабы англисчесинде 13 муунда берилген, бирок бул негизинен ырдын архитектуралык компонентин бузулуусун шарттаган эмес, себеби ар башка маданиятка таандык ырлардын өлчөмдүк түзүлүштөрү, албетте, айырмаланып турары белгилүү.

Кыргызча Муун саны	Англисче Муун саны	Салыштыруу Кыргыз жана англис Муун саны
1-сап 11	1-сап 13	11=13
2-сап 13	2-сап 11	13=11
3-сап 11	3-сап 12	11=12
4-сап 11	4-сап 11	11=11

Ал эми уйкаштыгына көз салсак, кыргыз тилиндеги ААВА англисче которулганда АВАВ эпифорасы менен алмаштырылган. Жогоруда байкаганыбыздай, ААВА=АВАВ дал келбейт.

Белгилей кетүүчү нерсе, түп нускада ыр 7 сабактан турса, котормодо 6 сабактуу болуп берилген. Ырдын ыргагына келе турган болсок, кыргыз тилиндеги поэтикалык чыгармаларга, негизинен, окситоникалык ыргак мүнөздүү болуп саналат да, мелодикасы боюнча ыргагы ыргактар уникалдуу келип, өзгөчө бир сулуулук, ажар берип турат, же, б. а. кандайдыр бир ритма-рифмалык мааниге ээ болот. Муну менен катар окситоникалык ыргакты башка тилге которуу да бир топ кыйынчылыктарды туудурбай койбойт. Ошондуктан, Алыкулдун ырларынын англисче котормолору менен түп нускадагы ыргактар ортосунда айырмачылыктар бар экендигин көрөбүз. Алсак, акындын «Жазыма» аттуу ырында котормодогу ыргактар түп нускадагыдан кыйла айырмаланып турарын байкайбыз:

*Кош бол, жазым',
Көк көпөлөк, ак казым',
(А.О. «Жазыма», 104)*

Farewell, 'my spring.

Blue butterflies and 'white geese.(170, 105 -6)

Эгер кыргыз тилинде басым акыркы муунга түшөрү белгилүү болсо, муну жогорудагы мисалдар бекемдеп турса, ал эми англисче котормосунда басым биринчи муунга түшкөндүгүн көрүп турабыз.

Аллитерация– кыргыз тилиндеги поэтикалык негизги каражаттардын бири, бул кубулушту котормодо өз орду менен сактоого кээде мүмкүнчүлүк болбой калат. Мындай учурда аны ошол тексттин тегерегинде же аллитерация болгон жерден өтө алыс эмес жерде берүү деле чыгармадагы адекваттуулукту сактоого көмөк көрсөтөт, бирок айрым бир учурларда аллитерацияны сактоого таптакыр мүмкүн болбой калат, мындай кырдаалда сөзсүз адекваттуулукка жетишүү жокко эсе болот. Буга төмөнкү саптар мисал боло алат:

Жашыл-ала жагоо тагып желбиреп,

Жакшы өмүрдүн жарашыгы биз элек.

Жаштык күндүн ар бир соккон сагаты,

Жаш сүйүүдөй койнубузда эркелеп. [170, 64- б)

In our bright green neckties, blown all ways,

We, with handsome life went hand-in-glove.

Every hour of one's wayward youthful days

Nestles in one's soul, like youthful love [170, p. 65).

Кыргызча

Англисче

Ж

I

Ж

W

Ж

E

Ж

N

А. Осмоновдун жогорудагы ырындагы аллитерация англис тилиндеги котормодо сактоого мүмкүн болбой калгандыктан котормочу сөзсүз түрдө тыбыштарды алмаштырууга мажбур болгондугун биз ишибизде белгилеп көрсөттүк.

Мындан сырткары, чыгарманын көлөмү да кыскарууга учураган, б.а., 6 сабактан турган ыр 4 сабак болуп которулган. Бирок, ошентсе да, котормочу ошол которулбай калган саптарды (калтырылып калган саптарды) инверсия, кошумчалоо, сүрөттөп берүү, образдарды кабыл алуучунун табиятына жараша алмаштыруу жолдору менен чыгарманын эстетикалык баалуулугун сактап калганга аракет жасаган.

А. Осмонов тилдик туюму күчтүү сөз чебери экендиги анын **тууранды сөздөрдү** көп жана ыктуу пайдаланып, ошол өзү сүрөттөп жаткан көрүнүштү реалдуу жана элестүү берүүгө жетишкендиги да айгинелеп турат. Төмөнкү мисалга назар буралы:

Бала кез, көктөм убак, жазгы баар,

Асманда **карк-карк** этет каркырлар. [170,24-б]
Childhood days, green years, the early spring,
In the sky the **cark-cark** cry of the cranes [170 p. 26]

Котормодо тууранды сөз, түп нускадагыдай басма түрүндө гана берилип, каркырлар жөнүндө сөз болуп жаткандыгын акыркы сөз (*cranes*) аркылуу гана түшүнсө болот. Муну универсалдуу көрүнүш деп кароого болот. Арийне, бул котормонун көркөмдүк сапатына өзүнүн терс таасирин тийгизбей койбойт.

А.Осмоновдун поэзиясындагы көркөм каражаттардын морфологиялык деңгээлде берилиши жана аларды англис тилине которуунун ыкмалары

А.Осмонов мурда учурабаган өзгөчө бир салыштырууларды таап, алар аркылуу балалыктын назиктигин, кайталангыс бир ажайып мезгил менен коштолорун “Учкан куунун канатынын күүсү” деген сап аркылуу өтө элестүү бере алган:

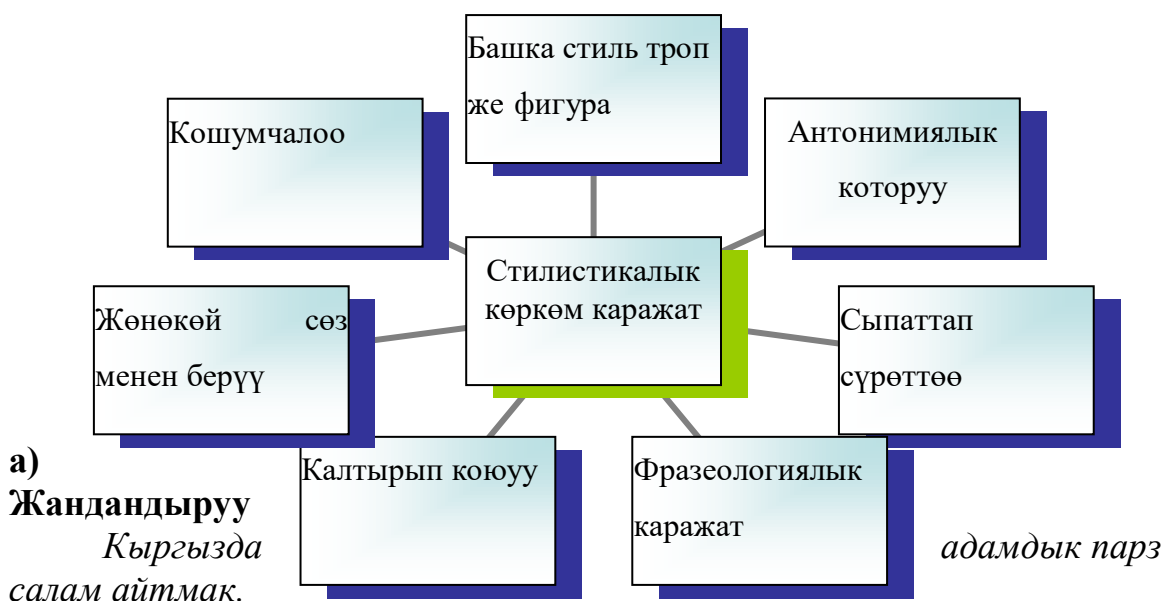
*Мива бактай жемишимен күбүлбөй
Өстүм дуулап, эртеңкимен түңүлбөй,
Ай балалык асыл нерсе экен го*
Учкан куунун канатынын күүсүндөй. [170, 100- б]
*Like an orchard, with fruit upon the bough,
Swift I grew, kept hopes of summers gone.
Ah, my childhood a precious thing seems now,
Like the sweeping wings of a flying swan [170 p.101]*

Ал эми «мива бактай» деген сөз айкашы окурмандын көз алдына кооздукка бөлөнгөн мөмөлүү бактын, «дуулап» сөзү эч нерседен камырабай курсагы тойгон чыт курсак балдардын жыргап ойноп жүргөн жандуу элесин тартат. Ошентип, акын мөмө бак аркылуу балалыктын бейкапар образын таасын чагылдырган, ал эми андан ары балалыкты «зымырап учкан ак куунун канатынан чыккан күүгө» салыштырышы ойдун көркөмдүгүн жана таасирдүүлүгүн ого бетер арттырган. «Мива бактай жемишимен күбүлбөй» деген саптар англис тилинде деле «Like an orchard, with fruit upon the bough» “бутактарында мөмөлөрү бар бактай” деген салыштыруулар менен берилген, мында жалпы универсалдуу образдардын бири-бирине дал келиши ыр саптарын туура кабылдоого, түшүнүүгө өбөлгө түзгөн. «Учкан куунун канатынын күүсүндөй» сабы “*Like the sweeping wings of a flying swan*” – деп которулуп, котормочу кошумчалоо ыкмасын колдонуу аркылуу адекваттуулукту сактоого аракет жасаган. Мында «*Like the sweeping wings*» деген сөз айкашы “канатынын күүсүндөй” деген түшүнүктү кошумчалоо ыкмасы менен берген. Муну (1) N +дай = like + PP1 + N+of+N+N формуласы тастыктайт.

А.Осмоновдун поэзиясындагы көркөм каражаттардын лексикалык деңгээлде берилиши жана аларды англис тилине которуунун ыкмалары

Акындын дээрлик ар бир чыгармасы метафоралык, метонимиялык жандандырууларга, салыштырууларга жана башка лексикалык каражаттарга мол, ал тургай айрым жерлерде бир эле метафоралык жандандыруу бүтүндөй

бир чыгарманын идеясын да туюнтуп коёрун да кездештиребиз. Мындай стилистикалык көркөм каражаттар котормодо төмөнкүдөй ар кандай ыкмалар менен берилген учурларды көрөбүз жана алардын айрымдары ийгиликтүү чыкса, айрымдары түп нускадагы поэтикалык ойду алсыратып таштаган:

*Четки үйгө салам айтып кирип барсак,
Төрүндө **Бакым, Байлык** койчу менен
Каткырып кымыз ичип отурушам [170, 24- б]
As a Kirghiz, the sacred law I keep.
And to greet the *yurta*-owner I go.
There **prosperity, joy, and the shepherd** I meet.
Sit there and drink kumiss, and laugh ho-hi! [170, p.26]*

Асты сызылган сап сөзмө-сөз которулуп, түшүнүктүү болгону менен, кыргыз тилиндеги жандандыруу жоюлуп кеткен: түп нускада *Бакым, Байлык* деген сөздөр баш тамга менен берилсе, котормодо кичинекей тамга менен берилген. *Prosperity, joy* сөздөрү котормодо түп нускадагыдай жандандыруудан кабар бербейт. Мунун себебин, балким, котормочуга түп нускадагы ой жетерлик деңгээлде түшүнүктүү болбой калган да ал кадыресе жөнөкөй сөздөр менен берүүгө мажбур болгон деп түшүндүрсөк болот. Котормодогу *yurta* сөзү котормочунун түп нускадан эмес орус тилинен которгонуна далил болуп саналат.

Автордун эстетикалык ыракат тартуулай турган, дүйнө тутумунун өзгөчөлүгүн чагылдырган эпитеттерди которууда анын жекече стилдик бөтөнчөлүгүн сактап калу – татаал иш.

*Уулу жок... бир адам жок пристанда,
Бир гана **жалкоо толкун** тийген жарга [170,130-б]
Son not here... he stands alone on the quay...
Only **lazy waves** on the rock-face roll... [170, p.140]*

Бул мисалдын 1- сабындагы жандандырылган эпитет котормодо сөзмө-сөз берилсе да, кандайдыр бир автордук өзгөчө коннотацияны

камтыгандыктан, көркөм элестүү образ сакталган.

б) метафора

*Артык экен, кымбат экен жаштык кез,
Алтын экен, жакут экен баа жетпес.
Маңдайынан да бир сүйүп калууга,
Токтоп бербес, токтомууга күч жетпес.
Коюн толгон отуз жаштан айнууга,
Өмүр чиркин, өкүмү күч жол бербес [170, 28- б].
Incomparable it appears, my youthful way,
Pure gold it appears, like a gem, a precious store.
I'd like to kiss it upon the brow today,
But it will not stop, I can't hold it back any more.
To refuse thirty years which now have filled my breast,
I have no power- life will not let me rest. [170, p. 31].*

Жогорку саптардын түп нускасын алып карасак, ой так, даана чагылдырылып, адамдын жаштыгы алтын, жакут менен барабар экендиги баарыбызга маалымдалып турат. Ал эми акындын ошол алтын жаштык жөнүндөгү айтылган ойлору котормодо сакталганбы же жокпу ошого көз чаптырып көрөлү:

*Артык экен, кымбат экен жаштык кез,
Алтын экен, жакут экен баа жетпес.
Incomparable it appears, my youthful way,
Pure gold it appears, like a gem, a precious store.*

Жаштык кезди сүрүттөөдө акындын метафоралык каражататрды орду менен, баарына түшүнүктүү болгон универсалдуу “алтын”, “жакут” деген сөздөрдү пайдалангандыгы салттуу көрүнүш. Ал эми котормодо ал сөздөр колдонулганы менен бир башкача мааниде алынып калган, мисалы “жаштык кезди” котормочу «my youthful way»- «менин жаштык жолум»- деген түшүнүк менен туюндурган. Англис тилинде көркөм текстте “жаштык кез” деген сөз айкашын “green years” деген туруктуу сөз айкашы менен берилет, жогорудагы «my youthful way» сөз айкашынын эстетикалык таасири “green years” туруктуу сөз айкашына карганда төмөнүрөөк. Метафора “таза алтынга”, “баалуу ташка” толгон “баалуу дүкөнгө” салыштырылып сүрөттөө жолу менен чагылдырылган. Ошого карабастан, англис тилинде да тилдик универсализмдер аркылуу берилгендиктен, англис окурманына түшүнүүгө шарт түзүлгөн.

в) Эпиттердин которуу ыкмалары иликтөөдө төмөнкүдөй жыйынтыкка келебиз:

Түп нуска	У.Мейдин котормосу	Которуу ыкмасы	Компоненттүүлүгү
Жалкоо толкун	Lazy waves	Сөзмө сөз	2 комп=2 комп

Дубана күмүш	албас	Unneeded silver on poor folk	Сүрөттөө	Татаал эпитет =татаал эпитет
Жарым музыка	кашык	The tea spoon of music	Тилдик универсалий	3 комп=2 комп Гиперболалык эпитет= гиперболалык эпитет
Көк түстүү кең асмандын барагынан		Wide open pages of heaven's blue	Функциянал дык алмаштыруу	Татаал эпитет = татаал эпитет
Жылдыз жылдар	мончок	Years of bead-like stars	Салыштыруу	Татаал эпитет = татаал эпитет

А.Осмоновдун поэзиясындагы көркөм каражаттардын синтаксистик деңгээлде берилиши жана аларды англис тилине которуунун ыкмалары.

Поэзиядагы экспрессивдүүлүктү жана эмоционалдуулукту арттыруу үчүн кайталоо стилдик ыкмасынын кайсы гана түрү болбосун колдонулары белгилүү. Алардын бири –**редубликация**, б. а., эстетикалык эффект берүү максатында тыбыштын, сөздөрдүн кайталанышы.

Бечара ай, ээн талаадан эмне издейт деп,

Кара көз бетин басып кыт-кыт күлөт [170, 32- б)

Poor devil, what does he seek in the waste alone?

*The dark-eyed girl, her hands to her face, **laugh light.** [170, p. 33]*

Түп нускадагы «кыт-кыт» деген редубликативдик кайталоо Adv+Verb структурасы котормодо Verb + Adv структурасы менен берилген.

Мындан сырткары, А.Осмоновдун чыгармаларында редубликативдик кайталоо гана эмес, жөнөкөй кайталоолор да кездешет:

Кылымдан кылым санап көксөй-көксөй,

Жыргалдуу биздин ушул күндү көздөй [170,84-б]

From age to age it counted dream on dream

And to our happy day it tried to stream [170, p.85]

Түп нускадагы жөнөкөй кайталоо бул учурда котормодо адекваттуулукка жеткен десек болот, анткени ал өзүнүн туура эквиваленттерин тапкан.

Изилдөөнүн экинчи бөлүмү болсо “Өз алдынча изилдөөнүн натыйжалры жана алардын талкууланышы: А.Осмоновдун чыгармаларын которуудагы экстралингвистикалык факторлордун ролу” деп аталат да, семиотикалык бирдиктерди кыргыз тилинен англис тилине которууда белгилердин тектеш эмес тилдерде дал келүүсүн жана ошол эле мезгилде алардын прагматикалык жактан башка маданиятта чагылдырып берүү өзгөчөлүгү териштирилет. Бул жерде этностун дүйнөнү кабыл алуу боюнча улуттук өзгөчөлүктөрү каралат. Себеби мындай өзгөчөлүктөр котормодо олуттуу кыйынчылыктарды жаратуу менен, аларды которууда өзгөчө мамилени талап кылат.

Маданий релеванттуулуктун котормодо адекваттуулукка жетүүдөгү тийгизген таасири

А. Осмоновдун «Кар жаады» деген ырында, «ак келин» деген метонимиялык метафора, башкача айтканда, синкреттик кубулуш колдонулган:

Жааган бул кар, баягы кар эле...

Сергек, чыйрак сезим берген денеге,

Кур олтурбай куп камынып алганбыз,

Бул ак келин биздин үйгө келерде. [170, 120-б]

Бул метафорада кыш жөнүндө айтылып жаткандыгы түп нускада ачыктан- ачык эле көрүнүп турат. Кыргыз маданияты менен менталитетинде кардын «аптак келинге» салыштырылышы бекеринен эмес, себеби, кыргыз эли келинди дагы, автор айткандай, денеге *сергек, чыйрак сезим берген*, кар сыяктуу ары таза, ары аруу жан катары кабылдашат, ал эми мындай кыйытуу, контекст башка маданияттын өкүлү үчүн түшүнүксүз болуп калышы ыктымал.

Ушундан улам, жогорудагы сөз айкашы сөзмө-сөз которулганын көрөбүз: структуралык жактан түп нускада эпитет препозициялык абалды сактаса, котормодо постпозициялык абалды сактап олтурат. Кыскасы, «ак келин» сөз айкашынын сөзмө -сөз которулушу эстетикалык талапка жооп бере албай калган, ошондуктан ал прагматикалык таасири жок кадыресе эле сөз айкашы катары кабыл алынат, «ак келин» - деген сөз айкашы англис тилинде өзүнүн метафоралык, дааналап айтканда, символикалык маанисинен, демек, көркөмдүк касиетинен ажырап, «ак кийинген келин» деген демейдеги түшүнүктү гана туюндуруп калган.

We weren't idle, all's prepared you know,

*For the entry of that new **bride in white**. [170, p.121]*

Арийне, *ак келин* сөз айкашы сөзмө-сөз которулса да, кеп кыш тууралуу жүрүп жаткандыгы ырдын башка саптары аркылуу англис окурманына деле белгилүү болушу ыктымал. Бирок кеп бул жерде ушул сөзмө-сөз котормонун кесепетинен улам автордун ички сезими, жекече мамиле-баасы берилбей, бүтүндөй чыгарма өзүнүн көркөмдүк касиетинен ажырап калгандыгында болуп жатат. Бул айткандарыбыз бир маданияттын элементтерин экинчи маданият каражаттары менен берүү айрым бир универсалдуу кубулуштар болбосо, өзгөчө кыйынчылык туудураарын тастыктайт. Ошондуктан котормо ишинде ар бири улуттук менталитетине ылайык келген каражаттарды таба билүү зарыл, ошондо гана биз адекваттуулукка жакындаган болобуз.

Прагматикалык релеванттуулуктун котормодо адекваттуулукка жетүүдөгү тийгизген таасири

Прагматика илими сырткы дүйнөнү ар бир маданияттын башкача кабыл алуусун териштирүүчү илим экендигин эске алып, төмөнкүкү ырга көңүл бөлсөк:

Ууру болсоң тор атымды уурдап ал

Касым болсоң кармаган өткүн тамак жеп, [170, 106- б]

If you're Kasym, just eat, then swear at me!

If you don't eat, how will hunger be suppressed? [170, p.107]

Акындын «Бизге түнөй кет» аттуу ырында айтылган ой батыш маданиятындагы окурмандарга такыр чоочун көрүнөт, себеби кыргыз элинин руханий баалуулугун – меймандостугун, айкөлдүгүн – чагылдырган үйгө үч күн эч ким келбей калса, үй ээсинин башы кеңгиреп, көңүлүнүн чөккөнүн, тамактарынын баары даамын жоготкондугун, үйүнө эч ким келбей калса элге шылдың болгонун баяндаган саптар, бир жагынан, батыш окурмандары үчүн түшүнүксүз болсо, экинчи жагынан, алардын күлкүсүн келтирери да бышык. Болгондо да атымды уурдасаң да, душманым болуп кармагасаң да, ач көз адам болсоң да менин үйүмдөн даам сызып кеткениңе ыраазымын деген ой аларды тунгуюкка кабылтары айтпасак деле түшүнүктүү. Котормодо подтексте жаткан каймана ой эске алынбай, чыгарманын негизги идеясы 3 жолу бирдей кайталанган «Please drop in, and be our guest!» – «Баарын коюп, мейманым боло кет»,- деген сүйлөм кургак жана өтө жалпылама мүнөздө берилип калган. Эң негизгиси «кас болуу» деген сөздүн маанисине түшүнө бербеген котормочу «касым» деген сөздү «Касым» деген энчилүү ат (адам ысымы) аркылуу берип чаташууларга барган. Мындай котормону сөз оюну катары караган күндө да, ал өзүнөн өзү күлкү туудураары шексиз. Жогоруда айтылгандардан улам, прагматикалык элементтерди которуунун төмөнкүдөй ыкмалары бар деген жыйынтыкка келебиз:

- 1) Универсалдуу образдар менен которуу;
- 2) Кабыл алып жаткан маданиятка ориентация жасоо;
- 3) Түп нусканын өзгөчөлүктөрүн сактоо.

Тарыхый релеванттуулуктун котормодо адекваттуулукка жетүүдөгү тийгизген таасири.

Көркөм чыгарма өз доорунун күзгүсү болууга, тагыраак айтканда, ошол өзү чагылдырып жаткан доорду реалдуу жана элестүү сүрөттөп көрсөтүүгө тийиш. Башка акындар сыяктуу эле А. Осмонов да тарыхый сөздөрдү белгилүү бир доордун элес көрсөткүч каражаты катары колдонууга мажбур болгон:

Энем тилин жакшы көрүп үйрөткөн,

Ойротто жок, оңой тил бейм, биздин тил, [170,112- б]

Incomparable and easy, my native tongue,

In one short year what did I learn, let's see. [170, p.113]

Бул ырда «Ойротто жок» деген туруктуу сөз айкашынын чыгыш тегине кайрыла турган болсок, биз эки тарыхый маалыматтарга дуушар болобуз: биринчиден, ойроттор- бул калмактардын эски аты, тагыраак айтканда, кайсы бир доордо кыргыздар калмактарды ушундайча аташкан. Экинчиден, «ойротто жок» деген сөз айкашы – «баа жеткис, тендешсиз» деген маанини берет. Бул сөз айкашы кебибизде өтө сейрек колдонулат, аны көбүнчө карылардын кебинен жана көркөм чыгармалардан гана жолуктурабыз. Көркөм чыгармаларда ал көбүнчө биресе тарыхтын бир

көрсөткүчү, сүртүмү катары пайдаланылса, биресе «баа жеткис, теңдешсиз» деген маанини элестүү, экспрессивдүү туюндуруучу каражат катары пайдаланылат да, эстетикалык касиетке ээ болот. Ал эми «*ойротто жок*» фразеологизминде камтылган тарыхый маалымат котормодо берилбей калган, ал «*incomparable*»–«салыштыргыс» деген кадыресе сөз менен берилген. Ошентип котормодо тарыхый боёк, буга ылайык эстетикалык касиет жоюлуп кеткен да, жөн гана антонимдик которуу ыкмасы колдонулган.

А. Осмоновдун чыгармаларында колдонулган көөнөргөн сөздөрдүн негизинде биз өзгөчө бир топту белгилеп көрсөтүп, бул топтогу сөздөр тарыхый да, архаикалык да мааниге ээ экендигин белгилеп, аларды «советизмдер» деп атадык:

Түп нуска	У.Мейдин варианты	Котормо ыкмалары
<i>Легковой</i>	<i>Car</i>	жалпылаштыруу
<i>тракторлор</i>	<i>Tractors</i>	Транскрипция
<i>Колхозчулар</i>	<i>Collective farm workers</i>	Түшүндүрүп сүрөттөп берүү
<i>обкомдон</i>	<i>The Region Committee</i>	Түшүндүрүп сүрөттөп берүү
<i>Райком</i>	<i>The Local Committee</i>	Түшүндүрүп сүрөттөп берүү
<i>бригада</i>	<i>Brigade</i>	Транслитерация
<i>Медаль</i>	<i>Medal</i>	Транскрипция

Иликтөөгө алынган мисалдардан соң төмөнкүдөй тыянактарга келүүгө болот: 1) архаизм сөздөрдү которууда, эң биринчи, котормочу ошол архаизмдер туюндурган объект же буюм аркылуу автор эмнени айтайын дегенин түшүнүүгө тийиш; 2) ошол архаизм сөздөр чагылдырган тарыхый доор, анын өзгөчөлүктөрү жөнүндө кабардар болуп, маданий кубулуштарын билүүсү абзел; 3) түп нускада колдонулган башка тилдерден кирген сөздөргө көңүл буруусу зарыл.

Когнитивдүү релеванттуулуктун котормодо адекваттуулукка жетүүдөгү тийгизген таасири

Поэтикалык чыгармалардын котормолорун окуганда башка маданиятка тиешелүү жаңы маалыматтарды кабыл алуу менен, эстетикалык ыракаттанууга дуушар болушубуз керек. Анда биз төмөндө А.Осмоновдун «Каламга» деген ырынын котормосуна ушул өңүттөн карап көрөлү:

Сен жолдошум, сен кубатым, сен бактым,

Ашык болуп издеп жүрүп мен таптым.

Колуктумдан мурда сүйүп өзүңдү,

Өз жанымдын жармысынан жараттым. [170,576-б],- деп өзүнүн поэзияга болгон сүйүүсүн билдирип, аны (поэзияны) бакыт, кубат берген, ишеничтүү жакын курбусу, чырагы, ынагы, дөөлөтү, жанынын жарымы катары сүрөттөйт. Бул- автордун негизги айтайын деген ою, андан сырткары чыгармада ошол негизги ойду коштоп тургандагы бир кошумча ой бар, ал төмөнкү саптарда берилет:

Жүрөгү чоң баатырларбыз бактылуу

Жер шаарынын азаттыгын тилеген.

Like hearts of bold heroes we are full of verve,

The whole wide world with our will we shall attain [170, p. 58]

Келтирилген саптарда «азаттыкка» өзгөчө басым коюлгандыгы көрүнүп турат, бирок котормодо азаттык жөнүндөгү ой берилбей калган, тагыраак айтканда, жалпы адамзаттын азаттыгы деген ой бурмаланып, жөн гана «will»-«каалоо» деп которулуп, чыгарманын ремасы көмүскөдө калып кеткен. Мына ушундай шартта автордун айтайын деген негизги идеясы толук берилбей калат да, башка бир бурмаланган ойду жаратат.

Жогорудагы: *«Ашык болуп издеп жүрүп мен таптым.*

Колуктумдан мурда сүйүп өзүңдү,

Өз жанымдын жармысынан жараттым»,

- деген саптарда камтылган ойду англис маданиятынын жана, англичандардын дүйнөнү кабыл алуу өзгөчөлүгүн эске алып, котормочу төмөндөгүчө таржымалдаган:

Your earlier parent swans loved you, I guess

But I gave half of my soul to fashion you.

Мында котормочу «parent swans loved you» деген сүйлөмдү кошумчалаган. Бул саптарда англис тилиндеги уламыштардын биринде колдонулуп жүргөн «swan song» (ак куунун ыры) деген сөз айкашы окурман үчүн социалдык фон катары кызмат кылат. Тактап айтканда, уламыш боюнча ак куулар (ургаачысы менен эркеги) өлөр алдында чогуу бийлешип, бири-бирине болгон акыркы сүйүүлөрүн көрсөтүшөт экен. Бул көрүнүш болсо көбүнчө акындардын айтайын деген поэтикалык ойлорунун эң мыктысы жана мукамдуу музыкалык шедеври катары кабыл алынып жүрөт, демек, котормочу анны орундуу колдонгон десек болот.

Анда ошондой чыгармаларынын бири «Сулууга» деген ырына назар тигип көрөлү:

Сен бир кептер боз шумкарын түнөткөн,

Унутулган учар замат түнөктөн.

Сүйүү деген-сүйүү эмес бетиңден,

Сүйүү деген- от чачышуу жүрөктөн. (170, 60-б)

Келтирилген саптар ырдын идеясынын өзөгүн түзөрүн, өзгөчө «Сүйүү деген- от чачышуу жүрөктөн», - деген сап ушул ырдагы айтыла турган ойдун туу чокусу экендигин эч ким тана албайт. Бирок, тилекке каршы, «Сулууга» ырынын дал ушу сабагы бүт бойдон которулбай калган.

Сен бир бакча миваларың келишкен,

Мен жүргүнчү ооз тийген жемештен.

Сүйүү деген-сүйүү эмес бетинден,

Сүйүү деген-сүзүп өтүү деңизден (170,60-б)

You're a lovely orchard, with fruit auspicious,

And I-a wanderer, trying out such a fruit.

This love means not a kiss on your cheek delicious,

This love means sailing the seas in an open boat. (170,62-б)

Бул ырдагы «Сүйүү деген-сүйүү эмес бетиңден,

Сүйүү деген-сүзүп өтүү деңизден

Сүйүү деген- от чачышуу жүрөктөн

Сүйүү деген-сүйүү уусуна уулануу»,-деген саптар А. Осмоновдун дүйнөлүк алкактагы акындардын катарына коёру шексиз. Ошондуктан мына ушул саптар англис тилине кандай которулган, чет элдик окурмандардын жүрөктөрүн козгой ала турган деңгээлге жеткенби деген суроо өзүнөн өзү туулат. Бул жагынан алганда, ыр саптарынын эч бир негизсиз кыскарып калгандыгы көзгө урунат, тагыраак айтканда, котормочу 10 сабактан турган ырдын төртөөнү кыскартып (которбой таштап), акындын ойлорун 6 сабак аркылуу бере салган. Албетте, котормодо «алып таштоо» ыкмасы колдонулуп келет, котормочу да бул ыкманы пайдалангандыгы көрүнүп турат, бирок аталган ыкма түп нусканын жалпы идеялык мазмунуна көркөмдүк беделине терс таасирин тийгизбеши керек, ошондо гана ал өзүн актай алат. Ал эми жогоруда өзүн актай албай калган, ошондуктан бул жерде башка бир ыкманы пайдаланса ырдагы айтылган ой адекваттуу болор беле деген ойдобуз. Бул-бир. Экинчиден, формалык структурасын эсепке албаганда да, котормочу айрым бир кошумчалоолорду киргизип, түп нускадагы ойду бурмалап салганына да күбө болобуз. Айталы, «Сүйүү деген-сүйүү эмес бетинден»- деген сап «This love means not a kiss on you cheek delicious»- деп которулган. Түп нускада, сүйүү- абстракттуу түшүнүк, демек, котормочунун «This love» «бул сүйүү» деп берүүсү ашыкча, тагыраак айтканда, «бул- this» деген жогорудагы контекстке туура келбейт. Чындыгында, ырдын кимге арналып жазылгандыгы белгисиз,ал болгону «Сулууга» деп гана аталган, ырдын ушундайча аталышынан улам котормочу ырды акын өзүнүн сүйгөнүнө арнаса керек деп болжогон да, жогорудай калпыстыкка жол берип таштаган.

«Сүйүү деген-сүзүп өтүү деңизден»- деген сапты которууда котормочу кошумчалоо ык-амалын ыктуу, орундуу колдонгон. Бул саптагы «деңиз» сөзү метафора экендиги, деги эле деңизден сүзүп өтүү деген ойдун өзү метафоралашып, «өтө кыйын, өтө оор» дегенди кыйытып жаткандыгы белгилүү болуп турат. Ал эми котормочу ошол «деңизди» сүзүп өтүү, бир жагынан, ыракат, экинчи жагынан, тозок экенин жеткирүүнү көздөп кошумчалоо ыкмасын пайдаланат да, «сүйүү деген-сүзүп өтүү ачык кайык менен деңизден» деп өзүнүн кошумчасы менен которгон. Мындай метафоралык салыштыруу сүйүүнүн азап менен тозогу үстү жабылбаган ачык, шамалдан коргой турган эч нерсеси жок, кеме эмес кайыкка отуруп алып деңизден өтүү менен барабар деген ойду элестүү туюндуруп тургансыйт. Кыскасы, котормочу чоң деңизден ачык кайыкка отуруп алып сүзүп өтүү канчалык кыйын, татаал жана коркунучтуу болсо, анык таза сүйүү дагы дал ошондой татаал жана коркунучтуу экендигин көрсөтүүнү көздөгөн жана ал максаты жүзөгө ашкан. Ушундан улам, котормочу бул жерде кошумчалоо ыкмасын орундуу колдонгон десек болот.

Ал эми «Сүйүү деген-ырдоо эмес бал ууртап, Сүйүү деген -сүйүү уусуна уулануу» деген саптарды которууда котормочу конкреттештирүү ыкмасын пайдаланып: «This love means not a honeyed song to render, This love

means bitter aloes and poison too», -деп таржымалдап, англис элинин дүйнө кабыл алуу өзгөчөлүктөрүнө ылайык ачуу нерсени «алое» менен конкреттештирип берет. Кыргыздарда ачуу түшүнүгү мурч, калемпир, туз аркылуу берилери белгилүү. Ушул сыяктуу эле «Сүйүү деген-ырдоо эмес бал ууртап» деген сап «*This love means not a honeyed song to render*» же «сүйүү деген көркөм окуп бере турган же айтып бере турган бал аралашкан ыр эмес» деп, ал эми кийинки саптагы «Сүйүү деген-сүйүү уусуна уулануу»-деген сап «Сүйүү –бул ачуу алое жана уу» деп конкреттештирилип берилген да, түп нускадагы ой англис окурмандарына ылайыкталып бир кыйла ийгиликтүү туюндурулган.

Арийне, бул көрүнүш котормочунун акындык жана котормочулук чеберчилигин тастыктап турат. Ошондой эле кайсы бир тилдеги образдуу салыштырууларды, көркөм туюнтмаларды, поэтикалык каражаттарды тектеш эмес тилге которууда ошол элдин дүйнө тааным жана дүйнө көз караш бөтөнчөлүгүнө ылайык келген каражаттардын бири конкреттештирүү ык-амалын орундуу колдоно билүү экендигин да ырастайт.

Эстетикалык релеванттуулуктун котормодо адекваттуулукка жетүүдөгү тийгизген таасири.

Башка көркөм элементтерге караганда поэтикалык белги, каражаттар ойдун өзгөчө бир жыйындысын, тизмегин түзүп, адамдын аң-сезиминде өчпөс, таасын элес калтыруу менен, дүйнө туюмубузду кеңейтет, өзүнө гана таандык, мүнөздүү эстетикалык жүктү же функцияны алып жүрөт. А. Осмоновдун төмөнкү саптарын окуганыбызда, акындын жандуу элеси көз алдыбызга кадимкидей тартыла калат:

*Таштан болор, кумдан болор төшөгүм,
Аз болсо да сыртта калар сөздөрүм.
Өлсөм дагы жара тээп мүрзөмдү
Буудан болуп таскак салып өтөрмүн [170,70- б].
What though stone, though sand may be my bed,
I shall leave the world some words I've said.
Even though dead, the tomb I'll break with my foot,
Then go galloping off, like a racehorse, ahead! [170, p.71].*

Жогоруда биз белгилеп өткөн ой котормодо, тилекке каршы, өз деңгээлинде берилбей, ал супсак чыгып калганын байкайбыз. Мисалы, «буудан» сөзү «*racehorse*» деп которулуп, «буудан» туюндурган «аргымак», «тулпар», «дулдул» деген өтмө, образдуу маанинин ордуна жөн гана «ат чабышка чабуу үчүн тапталган ат» деген өңдүү кургак, кадыресе маани туюндурулуп калган. Ал эми А.Осмонов ал жөнүндө эмес, азуусун айга жанган өзгөчө бир тулпардын, аргымактын же буудандын образы менен берип олтурбайбы. Албетте, бул болсо котормочунун «буудан» сөзүнүн маанисин терең билбегендигин, бул ырды жазууга түрткөн мотив жөнүндө кабардар эместигин айкындап турат.

Лингвопоэтикалык анализ жасоодогу тилдик каражаттардын аткарган коомдук функцияларынын берилиши

Лингвостилистикалык иликтөөдөн айырмаланып, лингвопоэтикалык иликтөө кептеги троптор же фигуралар сыяктуу лингвистикалык каражаттарды иликтөөдөн башталбай, стилистикалык каражаттар аркылуу чагылдырылган көркөм мазмунду, идеяны, негизги маанисин териштирүүдөн башталат.

Ишибизде тилдин баарлашуу, кабарлоо, таасир этүү функциялары (В.В. Виноградов) А.Осмоновдун чыгармаларынын котормолорунун мисалында иликтөөгө алынды.

Тилдин биринчи функциясы же **баарлашуу** күнүмдүк турмушубузда колдонулган жазуу түрүндө же оозеки кептеги сөздөрдүн, сөз айкаштарынын денотативдик маанисинин негизинде ишке ашат:

*Ысык-Көл –күрдөлдүү көл күрпүлдөгөн,
Көркүнө көктөн башка сүртүнбөгөн,
Көк түсү таалай көркү, ырыс көркү,
Толкуса толкундары түркүмдөгөн. [170, 72- б].*

*Issyk-Kul-magnificent waves arise,
All their beauty reflected in the skies,
Azure hues, which happily suit the scene,
As the rolling crest to the lake-shore flies. [170, p.73]*

Жогорудагы саптарда автор Ысык-Көл жөнүндө өз оюн айтуу аркылуу бир жагынан, көлдүн касиеттүүлүгүн баяндап окурмандар менен, экинчи жагынан, көлдүн өзү менен баарлашып жаткандыгы айкын болуп турат.

Котормодо тилдин бул коомдук функциялары өзүнүн милдеттерин аткаргандыгы көрүнүп турат, бирок элдин маданиятын, социалдык өзгөчөлүгүн терең өздөштүрбөгөндүктөн айрым калпыстыктар (ал ишибизде кеңири талдоого алынды) да кетирилген.

Кандайдыр бир жаңы нерсени баяндап көрсөтүү тилдин экинчи функциясы **кабар берүү** болуп эсептелет. Ал белгилүү бир контексте колдонулган сөздөрдүн жана сөз айкаштарынын кошумча маанилери аркылуу ишке ашат.

*Ысык-Көл, өзүң барда, мен да бармын,
Сен жарым, кереги эмне башка жардын...
Тагдырдын марттыгына мен ыраазы,
Бар тура, кубанарым, мактанарым... [170,118- б].*

*O, Issyk-Kul, while you live, I live too.
You are my love, no other love I need...
With such a generous fate I can go through,
I have so much to enjoy and praise, indeed! [170,p.119]*

Автор өзүнүн жогорку чыгармасында кереметүү Ысык-Көлдүн сулуулугун, кооздугун даназалап, аны сактоо моюндагы ыйык парзы экендигин билдирүү менен катар акын башка маданияттын өкүлүнө кандайдыр бир жаңы маалымат берип олтурат. Тактап айтканда,

Кыргызстандын табиятынын сулуулугунан бейкапар окурманга табият сулуулугун жеткирип, аны менен суктанарын айтып, окурманды да ошол сулуулукту сезе билүүгө чакырып олтурат. Бул биресе кыргыз элинин азыркы мезгилдеги экологиялык проблемаларды мурунтадан бери эле көңүлдүн борборуна алып жүргөндүгүнөн кабар берет. Эгер котормого серп сала турган болсок, котормочу автордун айтайын деген оюн, ырдын негизги идеясын окурмандарга жеткире алгандыгына күбө болобуз.

Бул, баарынан мурда, ырда котормодогу саптар өзүлөрүнүн функциясын, милдеттерин так аткаргандыгынан көрүнөт. Айталы, англис тилиндеги «love», “live”, “enjoy”, “praise” деген поэтикалык боёгу бар сөздөрдүн ырда колдонулушу чыгармага көрк, башкача бир тон, боёк берип турат. Өзгөчө «love» деген сөздүн бир нече жолу кайталанылышы автордун өз өлкөсүнө, жаратылышына болгон терең сүйүүсүн гана эмес, өз өлкөсү менен сыймыктангандыгын, ыракаттангандыгын жана мактангандыгын да жеткиликтүү бере алган.

Тилдин **таасир берүүчү** функциясында, эң негизгиси, поэзиядагы образдуулуктун, көркөмдүүлүккө жетүү үчүн автор тарабынан колдонулган тилдик каражаттардын боёкторунун жардамы менен кабыл алуучуга таасир этүү башкы орунда турат. Бул функцияда сөздөрдүн коннотативдик маанилери да абдан маанилүү. Төмөнкү ырды мисал катары карап көрөлү:

*Ах, чиркин биздин күндөр кандай таттуу,
Бүгүндөн эртеңкиси рахаттуу!
Табият жана анын музыкасы,
Күн санап, кандай сулуу, кандай шаттуу! [170,36- б].
Devil teke it, how sweet, though, are our ways!
Blessed more each tomorrow than yesterday!
Nature calls us, her magic music plays.
Our days are fine and lively anyway! [170, p.38]*

Тилдин эстетикалык функциясы—бул андагы коммуникативдик функциянын башкача, татаалданган жолдор менен берилиши (В. Винаградов) экендиги белгилүү. А.Осмоновдун сүрөткерлик чеберчилиги, чыгармаларынын эстетикалык кудурет-күчү акындын поэтикалык оюнун жаңычылдыгына барып такалат, бул жагынан алганда, жогорудагы ырдын поэтикалык ойдун жаңычылдыгы, баарыдан мурда, чыгарманын идеясында, андагы сөздөрдүн өз ордунда колдонулгандыгында, уйкаштык менен ыргактын ырдын идеясына дал келгендигинде жатат. Натыйжада, акын табият менен адамдын турмушундагы байланышты элестүү сүрөттөп, адам үчүн өмүр кандай кызыктуу болсо, адамды курчап турган айлана— чөйрө да ошондой кызыктуу, шаттуу экендигин эмоционалдуу да, экспрессивдүү да жеткире алган. Котормочу болсо автордун оюн жеткирүүдө кошумчалоо ык-амалын билгичтик менен колдонгон, тагыраак айтканда, айрым бир сөздөрдү кошумчалоо жолу менен чыгарманын идеясын толук берүүгө жетишкен.

А.Осмоновдун поэзиясына филологиялык иликтөө жүргүзүү.

Филологиялык анализдин башкы максаты— чыгармадагы негизги

айтылуучу ойду же идеяны табуу, ал эми негизги ой ар түрдүү жолдор, каражаттар аркылуу берилери белгилүү. Акындын «Табият менен музыка» аттуу ырына жогоркудай нукта талдоо жүргүзүп көрөлү. Аталган ырдын негизги идеясынын өзөгүн эки сөз – «өмүр» жана «өлүм»– түзөт.

*Өмүр кең, соолор гүлдөр... өчөр, жанар,
Бат карып, бат эскирип, бат жаңыраар,
Эмесе бул дүйнөгө туулуу менен
Кайрадан, ар адамдын өлмөйү бар. [170,36- б]
Life is wide, flowers fade, but again burst forth.
Quickly they wilt and wear, then grow anew.
So it as with man, born on this earth-
He must grow, then meet his death when due. [170, p.38]*

Алыкул адамдын дүйнөгө келүүсүнүн жыргалы менен жыласын көрсөтүүнү көздөгөн, башкача айтканда, жарык дүйнөгө келиштин өзү жыргал болсо, өлүмдүн жашап турушу, андан кутула албоо анык экендигин белгилейт. Бирок ал муну менен гана чектелбейт: мына ушул *жыргал-жылас* (өмүр-өлүм) антитезасы аркылуу бул дүйнө-өмүрдүн өтө кыскалыгын, кайталанбастыгын жана ыйыктыгын эскертет, анны барктап баалай билүүгө чакырат. Кыскасы, А.Осмонов антитезаны зор чеберчиликте колдонгон да, жалпы эле адамзатка тиешелүү олуттуу ойлорду көркөм берүүгө жетишкен. Ал эми котормодо мына ушул олуттуу поэтикалык ой такыр эле жок болуп кеткендей сезилет.

Алсак, ырдын экинчи сабагынын түп нускасы менен котормосунун ортосунда орчундуу айырма бар экендигин көрөбүз:

*Өлүм ак, пейли сараң, көңүлү тар,
Күчү жок, бирок мен коркута алар! [170, 36- б]
Death is pale, and mean, and works us ill.
I am helpless, still it frightens me! [170, p.38]*

Жогорудагы берилген саптар таптакыр эле тескери которулуп калган. Мисалы, «*Өлүм ак, пейли сараң, көңүлү тар, Күчү жок, бирок мен коркута алар*» деген саптарда акын өлүмдөн коркпой тургандыгын, өлүм анын алдында күчү жок алсыз экендигин белгилеп, өзүнүн рух дүйнөсүнүн күчтүүлүгүн даңазалаган. Ал эми котормочунун варианты боюнча өлүм эмес, тескерисинче, акын күчсүз болуп калган.

ЖЫЙЫНТЫК

- Элдин маданиятында кандайдыр бир маалыматты алып жүргөн белгилердин системасынын структурасын жана анын аткарган милдеттерин тил менен адабияттын семиотикасы өз кучагына камтыйт. Семиотикалык каражаттарды англис тилине которууда адекваттуулукка жетишүү үчүн таржымалдоонун төмөндөгүдөй ыкмалары жана жолдору колдонулат: *алмаштыруу, конкреттештирүү, жалпылаштыруу, аналог менен берүү, сүрөттөө, кошумчалоо, калтырып коюу, түшүндүрүү.*

- А. Осмоновдун англис тилине которулган чыгармаларындагы лингвистикалык каражаттарды фонетика-фонологиялык, морфологиялык,

лексикалык жана стилистикалык деңгээлде териштирүүдө лингвистикалык факторлордун которуу ишине тийгизген таасирине назар буруу стилистикалык каражаттардын жоюлуп кетпешине өбөлгө түзөт.

- Көркөм котормону адекваттуу деңгээлге жеткирүү үчүн котормочунун ошол чыгарма которулуп жаткан чет тилин мыкты билүү менен гана чектелбей, ошол элдин жашоо ыңгайын, дүйнө таанып- билүү туюмун, маданиятын, улуттук өзгөчөлүгүн, тарыхын, социалдык абалын, психологиясын да терең өздөштүрүүсү зарыл. Адекваттуулукка жетишүү үчүн түп нускадагы негизги идеяны жеткире билүү менен чектелип калбастан, чыгарманын өзгөчөлүгүн сактоого жардам берет.

-Поэзияны которууда илимий негиздеги иштелген котормо категорияларын пайдалануу чыгармага комплекстүү (ар тараптуу) кайрылууга шарт түзүп, котормодо адекваттуулукту сактоого көмөк көрсөтөт. Поэтикалык тилдин окурманга эмоционалдык эстетикалык таасир этүүсү тилдик көркөм каражаттардын лингвистикалык (фонетикалык, лексикалык, синтаксистик, стилистикалык) жана экстралингвистикалык каражаттарды билүүнүн негизинде ишке ашат. Которуудагы көңүлгө алуучу негизги маселе – эки тилдин структуралык жана семантикалык, семиотикалык, өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен, котормодогу экстралингвистикалык факторлорду да туура пайдаланып, чыгарманын эстетикалык таасир берүүчүлүк касиет-сапатын арттыруу зарыл.

Диссертация боюнча төмөндөгү илимий макалалар жарык көргөн:

1. Асылбекова, А.Т. The nature of metaphors with «love» in A. Osmonov's poetry (based on translation by W. May) [Text] / А.Т. Асылбекова // «Вестник» КНУ им. Ж. Баласагына. Серия 1. Гуманитарные науки -2006. –вып. 4. С.382-384.
2. Асылбекова, А.Т. Semiotic relevancy of translation in the poetry by A. Osmonov [Text] / А.Т. Асылбекова // «Вестник» МУК-2008. -№1(16).- С.163-165.
3. Асылбекова, А.Т. А. Осмоновдун поэзиясынын англис тилине котормосундагы кээ бир фонетико-фонологиялык өзгөчөлүктөр [Текст] / А.Т. Асылбекова // «Вестник» КНУ им. Ж. Баласагына. Серия 6. -2010. –вып. 1. С. 33-396.
4. Асылбекова, А.Т. Тектеш эмес тилдердеги поэтикалык чыгармаларды которууда семио-лингвистикалык өзгөчөлүктөр [Текст] / А.Т. Асылбекова // К. Тыныстанов атындагы Ысык-Көл Мамлекеттик жана К. Карасаев атындагы Бишкек Гуманитардык Университтеринин илимий-практикалык басылмасы «Кыргыз тили жана Адабияты» -2010. - №17. 75-776.
5. Асылбекова, А.Т. Кыргыз поэзиясынын англис тилине котормосундагы прагматикалык өзгөчөлүктөр (А. Осмоновдун ырларынын негизинде) [Текст] / А.Т. Асылбекова // К. Тыныстанов атындагы Ысык-Көл Мамлекеттик жана К. Карасаев атындагы Бишкек Гуманитардык Университтеринин илимий-практикалык басылмасы «Кыргыз тили жана Адабияты» -2010. -№17. 84-876.

6. Асылбекова, А.Т. The role of Extralinguistic factors in translation of the Kyrgyz Poetry [Текст] / А.Т. Асылбекова // «Хабаршы вестник» Аль Фараби атындагы Казак улуттук университети. - Алматы, 2010. -№ 6 (103). –16-19 б.
7. Асылбекова, А.Т. Белгилердин семиотикалык, синтактикалык деңгээлде каралышы жана анын котормого тийгизген таасири [Текст] / А.Т. Асылбекова // Известия вузов. - 2010. -№.9. Филология. – 280-284-б.
8. Асылбекова, А.Т. А.Осмоновдун поэзиясынын лингвопоэтикалык эффекти жана котормосундагы кээ бир өзгөчөлүктөр [Текст] / А.Т. Асылбекова // «Котормо жана анын келечеги». КТМУ басылмалары: 137. Серия 17. -2010. 80-84б.

Асылбекова Айида Турусбековнанын

10.02.20-тектештирме-тарыхый, типологиялык жана салыштырма тил илими адистиги боюнча «А. Осмоновдун поэзиясынын англис тилиндеги котормосуна лингвопоэтикалык анализ (У. Мейдин котормолорунун негизинде)» аттуу темада филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясынын

Резюмеси

Негизги сөздөр: *семиотика, лингвистика, котормо категориялары, стилистикалык каражаттар, лингвопоэтика, экстралингвистика, эстетикалык эффект, прагматика, маданий, тарыхый, когнитивдүү релеванттуулуктар.*

Изилдөөнүн объектиси – А. Осмоновдун англис тилине которулган чыгармалары.

Изилдөөнүн максаты – түп нускадагы көркөм сөз каражаттары менен алардын англис тилиндеги котормолоруна лингвопоэтикалык илик жүргүзүү аркылуу тектеш эмес тилдердеги көркөм туюнтуу боюнча бөтөнчөлүктөрдү, котормонун семиотикалык, лингвистикалык, экстралингвистикалык, өңүттөрүн аныктоо; которуунун ык-амалдарын белгилеп көрсөтүү; поэтикалык маанинин өзгөчөлүгүн чыгарманын жалпы эле идеялык мазмуну менен тыгыз байланышта териштирип ачып берүү.

Коюлган максат жана милдеттерди ишке ашыруу үчүн семиотикалык, семантика-функцияналдык жана салыштырма ыкмасы, контекстуалдуу иликтөө, салыштырма –тарыхый, тектештирме салыштыруу, лингвистикалык иликтөө, сүрөттөп жазуу, трансформациялык, компоненттик анализ жасоо ыкмалары колдонулду.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы – алгачкы жолу кыргыз акыны

А.Осмоновдун чыгармаларынын англисче котормолоруна лингво-семиотикалык, филологиялык, лингвопоэтикалык илик жүргүзүлүп жаткандыгында; чыгармаларда колдонулган семиотикалык, стилистикалык бирдиктердин табият-маңызын ачып берүү менен, алардын тектеш эмес тилдерге которууда канчалык бир-бирине дал келе тургандыгынын жана өзгөчөлүктөрүнүн аныкталгандыгында, котормо категориясы аркылуу котормодогу экстралингвистикалык факторлордун таасири аныкталгандыгында.

Диссертациялык ишибиздин **материалдары** жана алынган **жыйынтыктар** котормо таануу жана семиотика теориясына белгилүү бир деңгээлде үлүш кошуу менен, келечекте бул тармактар боюнча иликтөөлөргө илимий-теориялык негиз боло алат. Ошондой эле акын А.Осмоновдун чыгармаларын ар тараптуу жана терең талдоого алууга теориялык таяныч болуп, акындын стилдик өзгөчөлүгүн, жаратмандык дарамет-күчүн ачып берүү менен бирге улуттук поэтикалык ой, анын өбөлгө - негиздери, жаралыш механизми, аны бөлөк тилге көркөм жеткирүүнүн ык-амалдары өңдүү жалпы котормонун теориялык маселелеринин терең чечилишине чоң көмөк көрсөтөрү бышык.

Резюме

Асылбекова Айида Турусбековна

Лингвопоэтический анализ перевода поэзии А.Осмонова на английский язык (на материале перевода У.Мей)

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.20-сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание.

Ключевые слова: *семиотика, лингвистика, переводческие категории, стилистические приемы, лингвопоэтика, экстралингвистика, эстетический эффект, прагматика, культурный, исторический, когнитивный релевантности.*

Объект исследования - произведения А. Осмонова, переведенные на английский язык.

Целью исследования является осуществление лингвопоэтического анализа художественных средств в исходном тексте в сопоставлении с их переводом на английский язык, а также на основе данных анализов выявить особенности художественного восприятия, возникшие в силу различий неродственных языков (кыргызский язык и английский язык); определить семиотический, лингвистический и экстралингвистический аспекты перевода; выявить способы и методы перевода; определить особенности поэтического значения произведений в тесной связи с общим содержанием произведения.

Для достижения поставленных целей и задач исследования были использованы следующие **методы**: семиотический, семантика-функциональный, сравнительный, контекстуальный анализ, описательный, трансформационный, компонентный анализ.

Новизна исследования заключается в том, что впервые произведения А.Осмонова, переведенные на английский язык подвергаются семиотическому, филологическому и лингвопоэтическому анализу; была выявлена природа семиотических, стилистических единиц; были определены их сходства и различия при переводе на разносистемные языки, а также было раскрыто влияние экстралингвистических факторов на перевод посредством переводческих категорий.

Материалы и выводы диссертационной работы вносят существенный вклад в такие области, как переводоведение, семиотика и в дальнейшем могут стать научно-теоретической основой для будущих исследований. Более того, данная научная работа может послужить богатым материалом для интерпретации особенностей стиля поэта, раскрытия силы его творческой натуры в тесной связи с национальной поэтической мыслью самого поэта и механизмами создания его произведений.

Resume

Asylbekova Aida Turusbekovna

Linguopoetical analyses of A.Osmonov's poetry's translation into English
(on the translation made by W.May)

The thesis is submitted to confer the scholarly degree of candidate of philology. Speciality 10.02.20-comparative historical, typological and contrastive linguistics.

Key words: *semiotics, linguistics, translational categories, stylistic devices, linguo-poetics, extralinguistics, aesthetic effect, pragmatics, cultural, historical, cognitive relevancies.*

The object of the thesis is the poems by A.Osmonov translated into English (through Russian).

The aim of the thesis is to research peculiarities concerning literary perception in non-related languages by means of investigating and conducting semiotic and linguopoetical analysis comparing different types of stylistic devices in the source text and their equivalents in English. Along with this the research also identifies semiotic, linguistic, extralinguistic aspects of the target text and shows definite ways and methods used in the translating process; it considers features of poetic meaning in close connection with general idea of the work in details.

In order to achieve the goals and tasks of the research the following **methods** such as semiotic, semantic and functional, comparative, contextual, comparative-historical, contrastive, linguistic, descriptive, transformational, component analyzing have been applied.

The novelty of the research is connected with the fact that the English translations of the poems by A. Osmonov have become the object for semiotic,

philological, linguopoetical analysis for the first time; the nature of semiotic, stylistic units have been revealed; the degree of the adequacy as well as their peculiarities in translating process have been identified; the influence of extralinguistic factors on the translation have been showed by means of the translation categories.

The materials and results of the research can be used in comparative study of semiotics and translation study. They can also become the scientific, theoretical source for the research work in above mentioned fields and for the study of A. Osmonov's poems which help to identify the peculiarities of the poet's style, his creative force. They are valuable source for the solution of the practical tasks of linguopoetical analysis, conducting practical lessons in comparative typology as well as in study of practical tasks of poetry translation.